

Výuková aktivita

Barva a světlo v obraze

Simona Svatošová, Markéta Pastorová

Výtvarná lekce: 3–4 dvouhodinové celky, studenti 16–17 let, 3. ročník šestiletého studia, Gymnázium Jana Nerudy, Praha 1

Lekce probíhala v rámci výuky oboru Umění a kultura – estetická výchova – výtvarná. Výtvarná výchova je zařazena kontinuálně od 1. do 4. ročníku šestiletého studia. V časové dotaci 2 hodiny týdně od 3. ročníku. V případě zájmu mohou studenti z oboru maturovat na úrovni školní maturity.

Technika – malba – akvarel, tempera

Inspirace – moderní a současné umění – malířství 19., 20. století

Pro studenty víceletého gymnázia bylo toto téma zvoleno jako výchozí pro praktickou lekci z toho důvodu, že se zdá přiměřeným pro jejich přípravu, s kterou na střední školu přicházejí. Teoretické znalosti i praktické zkušenosti v oblasti kresby a malby jsou většinou velmi omezené. Ukazuje se, že role současného výtvarného pedagoga tkví nejen v předávání znalostí a zkušeností, ale především v orientaci ve vyhledávání zdrojů informací. Dnes jsou kromě knihoven velkým zdrojem informací v oblasti Umění a kultura oficiální weby muzeí umění a galerií, které nabízejí výukové materiály a různé projekty, včetně Artproject (<https://www.google.com/culturalinstitute/about/artproject/>).

Atraktivním z hlediska emocionální roviny je abstraktní expresionismus, proto je nutné tuto oblast malířství studentům představit, pokusit se narušit jejich stereotypy vnímání reality a dát prostor k imaginaci.

Výchozí momenty tvůrčího procesu

I. Inspirace

Velmi inspirativní je výrok amerického malíře Marka Rothka, že *„Malovat je stejně přirozené, jako zpívat nebo mluvit.“* v anglickém znění ¹ *„Painting is just as natural a language as singing or speaking. It is a method of making a visible record of our experience, visual or imaginative, coloured by own feeling.“*

Je zjevné, že pro studenty, kteří přistupují k umění a k malbě s určitými předsudky, je potřeba odhalit příběh umělce, či obrazů. Pro pochopení vnímání a myšlení umělce lze použít Rothkův životní příběh, zpracovaný v dokumentárním cyklu [Simon Schama's Power of Art](https://www.csfd.cz/film/234957-sila-umeni/prehled/), BBC, 2006 (<https://www.csfd.cz/film/234957-sila-umeni/prehled/>) – „Síla umění“ Simona Schamy, část věnovaná Marku Rothkovi. Jako další zdroje pro inspiraci se nabízí použít otevřené weby galerií a projekt vyhledávače Google Artproject (<https://www.google.com/culturalinstitute/about/artproject/>).

Reflexe – interpretace

¹ Writings on Arts, Rothko M. Yale University Press, 2006; str.1.

Při reflexi, následující po zhlédnutí filmu, si studenti uvědomili, že monochromní obraz může sdělovat emoce. Následně obrazy slovně interpretovali, byli schopni se ztotožnit s výpovědí autora. Zkušenost setkání s uměleckým dílem označili za důležitou, výpověď autora za autentickou.

Ukázka díla, foto z osobního archivu – MACMA,

Los Angeles, Kalifornie – USA

Pro inspiraci doporučujeme využít další webové zdroje:
<https://www.google.com/culturalinstitute/about/artproject/>.

II. Experiment

Na základě vnímání uměleckého díla, „zprostředkovanými obrazy“ se studenti zamysleli nad hledáním světla v obraze – odhalovali příklady barevných světelných kompozic. Právě abstraktní expresionismus je vhodným inspiračním zdrojem, neboť divákovi skýtá dostatečný prostor k fantazii.

Co je abstraktní expresionismus?

https://www.google.com/culturalinstitute/beta/entity/m012yb9?categoryId=art-movement&col=RGB_EEC715

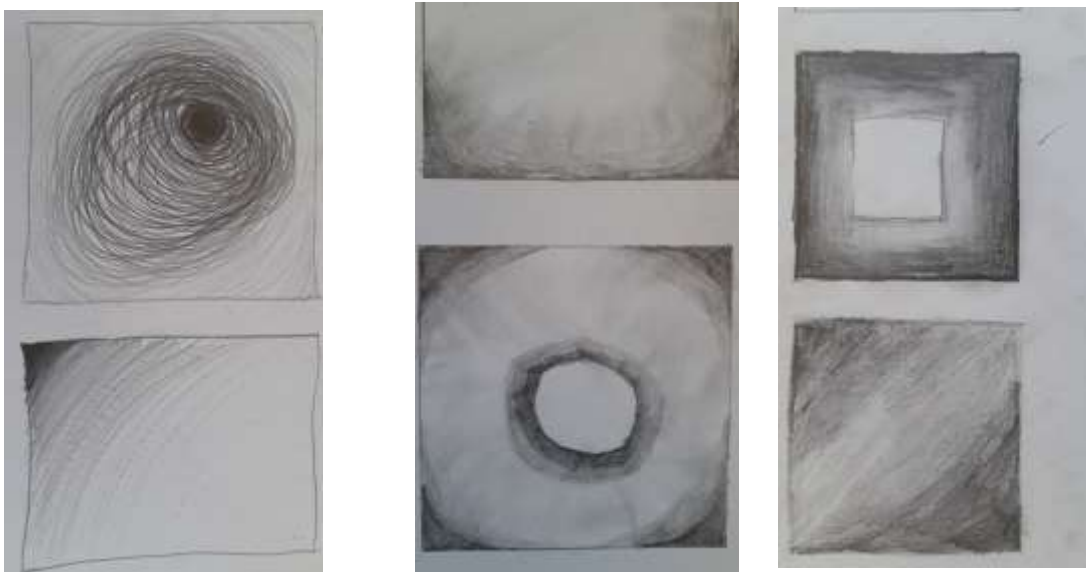
<https://clyffordstillmuseum.org/clyfford-still/>

Východiskem tvůrčí práce byl předpoklad, že zdrojem světla je barva.

Byl zadán jednoduchý úkol – pokusit se vytvořit volnou kompozici s názvem „**Světlo v obraze**“ s využitím různých médií.

1. Kresba tužkou

Někteří žáci zkusili pro svůj záměr využít tužku, šrafování, stínování, gumování. Vznikly tak zajímavé „světelné“ kresby.

Komentář: Volné kresby měkkou tužkou jsou pracemi studentů 2. roč. šestiletého studia. Šlo o vystižení jednoduché světelné kompozice. Studenti sami byli překvapeni jejich účinkem – vyjádřením prostoru.

2. Malba akvarelem

Práce akvarelovými barvami umožnila studentům seznámit se s možnostmi této techniky. Volné barevné kompozice vznikaly experimentováním s transparentností barev, jejich ředěním, prolnutím, otiskem, vymytím, vrýváním apod.

Komentář: Náhodně vzniklé kompozice různých tvarových struktur a barev se staly minikrajinami s osobitou atmosférou.

3. Malba temperou

Studenti 3. roč. šestiletého gymnázia pracovali s pastózní barvou. Zkoušeli kontrastní barvy spektra, pokusili se o vystižení světla v barevné kompozici bez vazby na konkrétní tvar.

Komentář: výše uvedený soubor maleb představuje detaily vytvořených barevných kompozic. Jedná se o kompozice barevných ploch abstraktních tvarů.

Komentář: vlastní proces malby a jeho výstupy byl samotnými studenty komentován formou písemné výpovědi. Názvy maleb prozrazují emoce, odkazují k osobnímu zážitku, pocitu, představě.

III. Reflexe

V závěru lekce studenti představili své práce s vlastním hodnocením a postřehy. Jako příklad uvádíme některé z nich:

- „Důležité je správně namíchat barvy.“
- „Nikdy jsem se temperami nesnažila o něco abstraktního...“
- „Světlo v obraze může dodávat obrazu pocit skutečnosti.“
- „Světlo nemusí nutně vycházet z nejsvětlejší barvy v obraze.“
- „Důležitý je kontrast světlé a tmavé barvy.“
- „Světlo jsem vytvořil pomocí stínování barev, vytvářením odlesků.“
- „Využila jsem kontrastu dvou barev, abych obrazu dodala pocit světelnosti.“
- „Nejsem zvyklá pracovat bez konkrétních tvarů.“
- „Využívala jsem jak kontrastů, tak míchání různých barev a zesvětlování tmavých barev.“
- „Využil jsem hodně žluté a černé barvy.“
- „Světlo jsem v obraze viděla už dřív, jen pro mě měly jiné názvy – stínování, kontrast...“
- „...teď vidím světlo v obraze častěji...“
- „Odhalil jsem princip stínování.“
- „Dokážu už světlo najít v obraze a umím teď lépe využívat barvy.“

„Snažím se vidět světlo vytvořené kontrastem.“
„Světlo může vyjadřovat naději.“

Komentář: dokumentace tvůrčího procesu – využití akvarelu a temperry při hledání barevných a světelných vztahů.

Hodnocení

Během čtyř za sebou jdoucích a obsahově provázaných lekcí probíhalo průběžné hodnocení, kdy byla poskytována žákům individuálně zpětná vazba.

Zásadní význam však mělo závěrečné hodnocení probíhající formou osobní reflexe žáků – a to jak celého tvůrčího procesu, tak jeho výsledků. Žáci se ve svém písemném vyjádření soustředili na dva okruhy témat/kritérií (otázek), jež vyplynuly v tvůrčím procesu jako zásadní:

- Jak se mi pracovalo s barvou v obraze?
- Co znamená světlo v obraze?

Závěr:

Tato forma hodnocení je jednak v souladu s tématem jednotlivých zadání, a jednak umožňuje žákům přehodnotit svůj pohled na abstraktní umění a svou vlastní tvorbu.